
Filozofující komenioložka a angažovaná skautka Jaroslava Pešková

Filozofující komenioložka a angažovaná skautka Jaroslava Pešková

Bylo by hříchem, dopustit se jednoznačného oborového „zaškatulkování“ Jaroslavy Peškové. Byla to – jistě na prvním místě – česká filozofka, historička české filozofie a filozofující komenioložka a „misionářka“ filozofického uchopování vědeckých i učitelských témat a problémů. V této roli působila v široké škále oborů, která sahala od historie, literatury nebo dějin umění přes pedagogiku a různé oblasti medicíny až k architektuře. Ovšem stejně tak byla pedagožka a filozofka vzdělávání. A od dětství až do smrti také angažovaná skautka. Tyto oblasti zájmu (a nejspíše by bylo možno nalézt ještě další) se v jejích aktivitách překrývaly, konkurovaly si o dotaci jejího času a většinou se zvláštním, ale zajímavým způsobem doplňovaly. Dělo se tak v časech, které byly povětšinou (nepříznivě) dramatické a působily jako trvalá výzva ku zmáhání neřešitelných problémů. Zajímavou vlastností Jaroslavy Peškové bylo, že jich – s nepopíratelně sebevražděným odhodláním, vytrvalostí a s optimismem zkušeného hazardního hráče – velkou řadu zvládla.

Jaroslava Pešková se narodila 20. března 1929 v Plzni, kde byl její otec, klasický filolog, poté legionář a nakonec důstojník československé armády, posádkou. S ním rodina záhy putovala na Slovensko, kde také (v Popradě a poté Prešově) Jaroslava, tehdy Bělohoubková, začala navštěvovat základní školu. Romantickou, leč ilusí prostou lásku ke Slovensku si zachovala až do stáří. Rozpad Československa, ústup armády ze Slovenska a počátek okupace znamenal pro rodinu zásadní zvrat. Útočiště i práci našla v pražském domě a firmě rodičů, v nakladatelství a knihkupectví Švejda. Pro jedenáctiletou Jaroslavu to znamenalo přejít od prešovských jeptišek na reálné gymnasium v Praze Michli, kde maturovala roku 1948.

Dobou, která ji však významně formovala, byla právě léta protektorátu. Ač to dnes zní nereálně, je ověřitelnou skutečností, že Jaroslava od svých čtrnácti let pořádala pro pražskou sociální péči letní tábory a samostatně na ně vyjížděla jako zodpovědná hlavní vedoucí dvou až tří tuctů dětí. V téže době se v rámci levicové odbojové organizace Pěst nechala vyškolit na zdravotní sestru. Po vypuknutí Pražského povstání nastoupila do lazaretu a ty dramatické dny strávila „na sále“ jako šestnáctiletá pomocnice při operacích.

Po válce ji to vedlo jednak do skautingu (spoluorganizovala mezinárodní ženský skautský tábor na Střeleckém ostrově roku 1947, zúčastnila se skautských akcí v zahraničí), jednak do sociální demokracie. Na podzim 1948 se zapsala na FF UK na obory filozofie, dějepis a pedagogika, posléze rozšířené o speciální pedagogiku a defektologii. Sloučení sociální demokracie se státostranou z ní, skautské aktivistky, udělalo členku KSČ. Pro dívku ze známé a úspěšné podnikatelské rodiny, jejíž kvetoucí rodinná firma byla právě znárodněna, resp. následně zničena, nebylo – chtěla-li zůstat u vědy – o čem uvažovat.

Studium hlavního oboru filozofie, soustředující se na dějiny české filozofie 19. století, zakončila Jaroslava Bělohoubková na podzim 1952 rigorosem. To již byla aspirantkou a pod vedením Milana Machovce se na katedře, vedené zajímavou osobností prof. Ludvíka Svobody, dále věnovala dějinám české filozofie 19. století. Od roku 1953 byla vdaná za nadšeného a nepraktického kolegu, obdivovatele učení mladého Marxe, Jiřího Peška a vedle plnění učitelských povinností pak povila a vychovala dva, mnohdy jen těžko snesitelné syny. Od intenzivní vědecké, pedagogické i veřejné práce ji to neodvedlo.

Další zásadní změnu do jejího života přineslo setkání s Janem Patočkou v roce 1964, který oba manžele, ostatně podobně jako takřka celou mladší generaci, „zrekvíroval“ pro fenomenologii a zejména Heideggerovu ontologii. Patočka se z ústraní komeniologie mohl vrátit na fakultu jen na pár let. Své semináře však s neochvějnou pravidelností držel až do podpisu Charty 77, do svého zatčení a smrti po výslechu. Pro mladé kolegy přineslo jeho působení radikální otevření zcela nových teoretických horizontů. Práce však pokračovala i na dosavadních tématech. Jaroslava Pešková se roku 1965 habilitovala knihou o Utopickém socialismu v Čechách XIX. století.

Když kolo dějin pootočilo komunistickým režimem, obnovil se roku 1968 (nakrátko) skauting a devětatřicetiletá docentka Pešková se stala místopředsedkyní dívčího kmene republikové organizace. Je symptomatičké, že s touž energií a odhodlaností současně přijala i místo v reformovaném celozávodním výboru KSČ na filozofické fakultě. Obě mise skončily tak, jak musely: Po vpádu armád Varšavské smlouvy a po konci období hrdinsky marné resistance (ovšem podařilo se např. alespoň část skautských oddílů rychle přeregistrovat jako pionýrské nebo turistické) byla vyškrtuta ze strany, poté – podmínečně – propuštěna ze zaměstnání a na fakultě zůstávala s omezeným oprávněním, co z filozofie smí vyučovat. Četná svědectví dokládají, že pod záminkou marxismu velmi úspěšně vyučovala fenomenologii. Jejím rukama prošly masy studentů řady oborů. Ty nadané úspěšně uvedla do základů skutečné filozofické práce, resp. nefilozofům otevírala dveře k pochopení filozofických dimensí témat jejich oborů. Po deseti letech byla konečně

odstraněna z katedry filozofie a našla přívětivé útočiště na katedře pedagogiky, kde působila až do revoluce. Věrna příkladu Jana Patočky otevřela – již počátkem 70. let, tehdy ještě spolu s manželem – sérii „domácích seminářů“ ontologie. V nejrůznějších mutacích tato „jiná výuka“ pokračovala až do pádu komunismu.

Ona „jiná kultura“ šedé zóny, přežívající v nejrůznějších „nikách“ mezioborových konferencí (pro filozofii v dějinné i aplikované podobě měla klíčový význam uherskobrodská komeniologická symposia a plzeňské konference k umění a kultuře 19. století), privátních seminářů a neoficiálních setkání „u věci“ měla zásadní význam pro rychlý „teplý start“ od konce roku 1989. Téma evropských kontextů české filozofie a její role pro formování moderní české společnosti a její kultury bylo najednou aktuálnější než kdy jindy.

Ovšem – jako vždy – byl dostatek práce i na jiných polích než jen vědeckých a učitelských. Docentka Pešková, při své šedesátce opět překypující nezdolnou energií, byla zvolena do prvního porevolučního týmu vedení FF UK za proděkanku pro studijní záležitosti. Roku 1991 dosáhla profesury filozofie, zároveň přejala a reformovala katedru filozofie. Roku 1993 přešla na Pedagogickou fakultu a vybudovala tu katedru filozofie výchovy. Zároveň se ale opět zakládal či obnovoval skauting a Jaroslava Pešková se roku 1992 stala na jedno funkční období náčelnicí ženského kmene. Podle všeho velmi úspěšnou. Dokud zdraví dovolilo, jezdila na skautské tábory učit, přednášet, diskutovat... a až do sedmdesátky spát ve stanu.

Expandovala ovšem i všechna další pracovní pole, na nichž byla prof. Pešková dosud činná: exemplárně uveďme světový historický kongres v Madridu 1990, kam z Čech narychlo odjela přednášet a navazovat kontakty úplně jiná než o rok dříve nahlášená delegace. Téma českého panelu bylo komeniologické, takže pozvání logicky směřovalo i k jedné z neaktivnějších badatelek na tomto poli. Komeniologie, mezioborové pole výzkumu nejen života a díla Komenského světové osobnosti, ale šíře nahlíženo také myšlení, filozofie, pedagogika i teologie raného novověku, se ostatně v 90. letech významně posunula do popředí zájmu Jaroslavy Peškové. Spoluorganizovala mj. pražský mezinárodní velekongres k čtyřstému výročí narození Komenského a byla pak hlavní editorkou mnohasvazkového kongresového protokolu. Na poli komeniologie, vnímané jako pole setkání českých duchovních dějin s bohatstvím evropských kontextů, pak intenzivně pracovala doslova až do smrti.

Jaroslava Pešková celý život pilně publikovala – až do roku 1989 ovšem většinou menší studie, překlady apod. Porevoluční doba přinesla změnu i v tomto ohledu: jako by si chtěla a měla vynahradit léta klíčování před politickým dohledem, publikovala nyní – sama i ve spolupráci se svými žáky nebo se spoluautory z jiných oborů – podstatné knižní publikace, tematizující filozofické stránky aktuální i historické posice člověka a jeho kultury.

I když posledních deset let svého života byla opakovaně těžce nemocná a přežívala, resp. relativně se uzdravovala jen díky vynikajícím lékařům 1. LF UK, nevzdávala prakticky žádné z polí svých učitelských i autorských aktivit. Potřebovala – a to takřka neustále – komunikovat s lidmi a pomáhat realizaci jejich projektů. Na fakultě vyučovala v plné šíři až do posledního semestru svého života. Způsob, jímž rozvinula svoji, fenomenologicky založenou „provádějící filozofii“, k ní (na fakultu i domů) přiváděl velké množství žáků, zaujatých kolegů i zájemců z ostatních oborů a dával jejím vystoupením i textům mimořádný ohlas. Konsultovala, psala a korigovala i na jednotce intenzivní péče – až do konečného kolapsu vyčerpaného, lékařskou vědou již nezachránitelného organismu 3. února 2006.

Jaroslava Pešková (20. 3. 1929 - 3. 2. 2006)